

JAARBERICHT 2022

BABEL ZAANS
ARCHITECTUUR
PLATFORM

BABEL
ZAANS ARCHITECTUURPLATFORM

INHOUD

- Voorwoord blz. 3
- Meet-up over de integrale gebiedsvisie Westzaan 2040 blz. 4
- De glazen bol over de toekomst van Zaanstad blz. 5
- Babel Archigids blz. 5
- Stedelijke verdichting in beeld: Houthavenkade en Zaanse Helden blz. 6
- Onze sponsors en subsidiegevers blz. 8
- Babel Cinema: The Competition blz. 9
- Babel Cinema: The Spirit in Architecture: John Lautner blz. 9
- Cultuurmenu: Speurtocht in en rond het Verkadecomplex in Zaandam blz. 10
- 'Aftrap van 100 jaar Zaanstad' in de Stoomhal in Wormer blz. 11
- Knutsel je eigen (t)huis op de Dag van de Architectuur blz. 12
- Geslaagd A tot Z-debat in Maakgemeenschap De Hoop blz. 13
- Zaanse omgevingsvisie: hoe ziet Zaanstad er in de toekomst uit? blz. 14
- Terugblik excursie 'Duurzaam bouwen, thema hout' blz. 15
- Gebouwde iconen basis voor levendig gesprek over Zaanse cultuur blz. 16
- Podcastreeks (N)ooit gebouwd Zaanstad blz. 17
- Jaap Schipperlezing tevens Vriendendag blz. 18
- Organisatie blz. 19
- Colofon blz. 19

Volg Babel op sociale media!

www.stichting-babel.nl

VOORWOORD

BABEL LEEFT EN GROEIT VERDER

In maart van dit jaar heeft Robert Leferink na acht jaar afscheid genomen als voorzitter van het bestuur van Babel. Acht Jaar onder leiding van Robert en samen met anderen is Babel verder gegroeid als spraakmakend Zaanse architectuurplatform. De basis is versterkt, het publieksbereik is in de Covid-19 periode stormachtig toegenomen door de inzet van de digitale mogelijkheden en bij de inhoudelijke motor, de Programmaraad, heeft een inspirerende doorontwikkeling plaatsgevonden. Door de aanstaande verhuizing van Robert naar ver buiten de Zaanstreek heeft hij in december jammer genoeg ook afscheid genomen van de Programmaraad. Robert laat in ieder geval een groeiende en bloeiende organisatie achter.

Ook in 2022 heeft Babel weten te informeren, inspireren en agenderen. Er was een grote variatie aan activiteiten in vorm, plek en publieksbereik en van abstract tot zeer concreet. De vorm was variabel zoals een film, debat, of discussie en informatie over de laatste ontwikkelingen op locatie of eropuit; lopend, per fiets of met een bus. Deelname bestond veelal uit een stimulerende variatie van aankomende, actieve en emeritus vakgenoten/professionals en geïnteresseerde en belangstellende burgers. Ook was er een bonte variatie aan plekken zoals Broedplaats De Hellema en Maakgemeenschap De Hoop, de Stoomhal, Cultureel Centrum Bullekerk, Babel Cinema in Filmtheater de Fabriek en de Dag van de Architectuur in basisschool Kleurenpracht in Poelenburg met de jongste jeugd. Kortom, de brede variatie bleek zeer aantrekkelijk te zijn, wat zich uitte in een groter bereik en een hogere waardering voor de kwaliteit van het gebodene. Daar gaan we graag mee door en we zetten er in 2023 nog een tandje bij. Een samenvatting van de activiteiten in 2022 leest u in dit jaarbericht.

Op 14 december 2022 konden we, na 3 jaar, in een volle Bullekerk eindelijk weer een fysieke Vriendendag

organiseren. Jaap Schipper en zijn gedachtegoed stonden die avond centraal. De mondiale première van de documentaire, gemaakt door Wendy van Wilgenburg, over Jaap Schippers leven en werken en de start van een nieuwe traditie, de jaarlijkse Jaap Schipperlezing, zijn mogelijk geworden door een, in 2019 ontvangen, legaat van de erven Jaap Schipper. Een bijzonder gebaar namens een bijzonder mens.

In 2023 zullen veel activiteiten in het teken staan van '100 jaar Zaanstad: 1974-2074'. Daarbij kijken we zowel 50 jaar achteruit als vooruit. Op 17 mei 2022 hadden we daarvan de aftrap, onder andere met een inleiding getiteld 'Ons verlangen naar de toekomst'. Met de podcastserie '(N)ooit gebouwd Zaanstad' kijken we achterom in een poging lessen te leren om vooruit te kunnen kijken. In 2023 continueren we de brede inzet van de digitale middelen en sociale media zoals een verbeterde website, nieuwe podcasts, ons eigen YouTube-kanaal, Instagram, Twitter en LinkedIn. Eén van de grotere uitdagingen voor 2023 is het beter bereiken en meer betrekken van de jongere generatie (< 35 jaar). 100 jaar Zaanstad gaat in belangrijke mate over hun toekomst. Met nog meer spreiding over de streek, meer variatie in activiteiten en vergroting van het publieksbereik, zowel fysiek als digitaal, wil Babel een duurzame bijdrage leveren aan het debat over de toekomst van onze bebouwde en onbebouwde Zaanstreek.

Voor het gezond functioneren van Babel is de inzet van al onze vrijwilligers en de steun van onze vrienden, partners en sponsors een levensvoorwaarde. Voor hun inzet en bijdrage in 2022 past een welgemeend en hartelijk woord van dank.

Piet Keijzer
Voorzitter Babel Zaanse architectuurplatform

2 MAART

MEET-UP OVER DE INTEGRALE GEBIEDSVISIE WESTZAAN 2040

Samen met diverse stakeholders werkten gemeente Zaanstad en provincie Noord-Holland aan de Integrale Gebiedsvisie Westzaan 2040. Met gebiedsateliers en inloopavonden werden belanghebbenden en bewoners betrokken bij de totstandkoming van het uiteindelijke plan. In de Stoomhal in Wormer organiseerde Babel een meet-up over de identiteit en de toekomst van het gebied.

De Polder Westzaan is van grote waarde voor Zaanstad. Het is een uniek cultuurlandschap waar stad, landschap, landbouw en natuur via het water en de kwetsbare veenbodem nauw met elkaar zijn verweven. Enkele van de 17de-eeuwse industriemolens zijn nog steeds aanwezig in het landschap; ze getuigen van de bijzondere geschiedenis van dit 'eerste industriegebied' van Europa. In en om de polder, die voornamelijk door agrariërs en Staatsbosbeheer wordt beheerd, wonen zo'n 160.000 Zaanstanters. Het landelijk gebied en het stedelijk gebied zijn in de afgelopen decennia verder met elkaar verknoopt geraakt waar het gaat om recreatief medegebruik. De natuurwaarden van de Polder Westzaan staan onder druk. Ook op het gebied van klimaatverandering liggen er kansen voor verbindingen tussen de stad en het landelijk gebied. En vanwege de natuurlijke eigenschappen van dit veenweidegebied staat op termijn ook het agrarisch bedrijf in haar huidige vorm economisch onder druk.

Autonome ontwikkelingen, gecombineerd met maatschappelijke en ruimtelijke uitdagingen, waren aanleiding tot een gesprek over de identiteit en de toekomst van het gebied en over de ontwikkeling van het samenhangende systeem van stad en landelijk gebied. Aspecten die bij deze Meetup aan de orde kwamen waren o.a. beleving, invulling en kwaliteit van het landschap en duurzaam beheer in relatie tot milieu-, klimaat- en natuuropgaven.

Na de introductie van het programma door Leontine de Koning (voorzitter Programmaraad Babel) verzorgde Wessel Breunese (wethouder Ruimtelijke ontwikkeling, Natuur en landschap, Klimaatadaptatie en milieu bij gemeente Zaanstad) de inleiding van de avond. Lezingen werden gegeven door Rik de Visser (directeur VISTA landschapsarchitectuur en stedenbouw), Gert Jan van den Born (beleidsonderzoeker Landgebruik en Klimaat bij het Planbureau voor de Leefomgeving) en Tom Bade (directeur Triple E, kenniscentrum op het gebied van natuur en economie). De panel- en publieksdiscussie met Frits Palmboom (stedenbouwkundige en MAAK.meester Zaanstad), Nico Verduin (voorzitter LTO regio Noordwest) en Riena Tienkamp (hoofd Staatsbosbeheer Noord-Holland) werd gemodereerd door Steven Slabbers (onafhankelijk adviseur ruimtelijke kwaliteit bij provincie Noord-Holland).

» De meet-up is terug te zien op ons YouTube-kanaal.

Foto's: Wendy van Wilgenburg.

DE GLAZEN BOL OVER DE TOEKOMST VAN ZAA NSTAD

In 2018 zijn, mede op basis van de vorige trendstudie, zes strategische opgaven vastgesteld voor Zaanstad: kansenongelijkheid, verstedelijking, duurzaamheid, economie, gezondheid en veiligheid. Voor de nieuwe trendstudie van Platform 31 zijn deze strategische opgaven het vertrek- en eindpunt geweest. Het blijkt dat deze opgaven niets aan belang hebben ingeboet en sommige zijn – mede onder invloed van de coronacrisis – alleen nog maar belangrijker geworden. Wat is er in de afgelopen periode gelukt, minder goed gelukt of geleerd dat tot aanscherpingen kan leiden? Welke veranderende omstandigheden leiden tot het opnieuw doordenken van de strategische opgaven? Hoe kunnen de gezamenlijke aanpakken effectiever worden?

PANELDISCUSSIE

De auteur en opsteller van de trendstudie Koos van Dijken (senior onderzoeker en projectleider bij Platform31) ging in gesprek met Leontine de Koning (voorzitter programmaraad van Babel) over de

zeggingskracht van trendrapportages. Samen met het panel werden enkele thema's (ruimte en wonen, duurzaamheid en mobiliteit) besproken aan de hand van de genoemde troefkaarten/invulhoeken uit het rapport:

- Wees selectief en differentieer (keuzes maken moet, niet alles kan overal);
- Kwaliteitsverbetering (inzetten op blijvende kwaliteitsimpulsen);
- Benut de variatie, veelzijdigheid en diversiteit van de stad.

PANELLEDEN

Het panel bestond uit Allard Jolles (hoofd sectie Nieuwbouw & Transformatie bij het Rijksvastgoedbedrijf), Robert ten Elsen (stedenbouwkundige bij BURA urbanism) en Anouk Reintjens (ontwikkelingsmanager bij AM). Moderator was Leontine de Koning.

► *Bezoek ons Youtube kanaal voor het bekijken van de uitzending.*

Foto: Wendy van Wilgenburg.

BABEL ARCHIGIDS

Foto: Piet Keijzer (KunstEiland)

Babel Archigids werd ook dit jaar gevraagd om enkele rondleidingen te organiseren. De thema's houtbouw en het nieuwe centrum van Zaandam werden het meest aangevraagd. In het kader van de tweejaarlijkse manifestatie KunstEiland Zaandam was er een rondleiding over het Zaaneland.

Foto: Nicolette Zwart (Nieuw centrum Zaandam)

11 APRIL

STEDELIJKE VERDICHTING IN BEELD: HOUTHAVENKADE EN ZANSE HELDEN

Een avond in Cultureel Centrum Bullekerk met een programma over de stedelijke verdichting in Zaanstad. Aan de hand van de bouwplannen voor de Houthavenkade en de Zaanse Helden ging Nanine Carree (Carree Architecten) met de architecten, ontwikkelaars, corporaties en de zaal in gesprek over stedelijke verdichting.

Hoe sluiten deze nieuwe ontwikkelingen qua identiteit en verbindingen aan op de openbare ruimte in de omgeving? Wat is de waarde en invloed van de nabijheid van een ov-knooppunt? Past de mate van verdichting, de woningtypologieën en de doelgroep bij Zaanstad? Wat is de identiteit en aantrekkelijkheid van deze projecten? Hoe beleef je de stad als je de lucht in bouwt?

Gert van den Hoven, architect bij Van Aken CAE, presenteerde het plan voor de Houthavenkade. Lode Havermans, architect bij Havermans Hielkema Architecten, en landschapsarchitect Eric-Jan Pleijster van LOLA Landscape Architects, presenteerden het plan voor de Zaanse Helden. Vervolgens ging Nanine Carree in gesprek met de architecten, ontwikkelaars, corporaties en de zaal. Tijdens deze bijeenkomst, met ongeveer honderd belangstellenden, kwamen bovengenoemde vragen in het gesprek aan de orde.

De uitzending is te bekijken op ons YouTube-kanaal.

Foto's: Ruth Pos

VAN AKEN

CONCEPTS | ARCHITECTURE | ENGINEERING

havermans : hielkema

Anouk Reintjens,
Ontwikkelingsmanager bij AM

"Het nieuwe Stationsgebied van Zaandam betreft een rijk ensemble van verschillende panden met een gevarieerd stedelijk programma. De samengestelde gebouwen zijn ontworpen met een eigen architectonische expressie met als icoon woontoren De Tsaar. Deze transformatie is het resultaat van een goede samenwerking van AM met woningstichting Rochdale met wie AM ook samenwerkt aan de transformatie van de oude Hilko zeepfabriek in de Kogerveldwijk in Zaandam."

Inspirerende en duurzame leefomgevingen bedenken en ontwikkelen, dat is de passie van AM. Als betrokken gebiedsontwikkelaar plaatsen wij maatschappelijke uitdagingen in het hart van ons ontwikkelingsproces. Wij richten ons daarbij op de thema's 'Gedurfde duurzaamheid', 'Inclusieve stad', 'Healthy urban living & working', 'Stad- en gebiedmaker' en 'Gelukkig leven'. In samenwerking met overheden, vastgoedbeleggers, woningcorporaties, maatschappelijke organisaties, bewoners en overige vastgoedgebruikers ontstaan hierdoor bijzondere en kwaliteitsrijke gebieden om in te wonen, werken, winkelen en recreëren. AM, onderdeel van Koninklijke BAM Groep, zorgt hiermee voor kwaliteit van ruimte én kwaliteit van leven. Zie ook www.am.nl.

www.am.nl

Een woning voor bakker Roy
Omdat zijn hart bij ons verse brood ligt

We willen graag dat Roy in zijn eigen buurt kan blijven wonen. Dat is belangrijk voor Roy, maar ook voor de buurt. Wonen moet voor iedereen betaalbaar blijven. Daarom hebben we BPD Woningfonds opgericht. Hiermee werken we samen met gemeenten en woningcorporaties aan meer middenhuurwoningen door heel Nederland. Van Alkmaar tot Almelo en van Groningen tot Rosmalen.

Meer weten over onze projecten, zoals bijvoorbeeld in Oosterhout of Eindhoven? Kijk op bpd.nl/woningfonds

Bouwen aan het hart van de buurt

UIT ONZE RUBRIEK ONZE SPONSORS EN SUBSIDIEGEVERS

Onze sponsors en subsidiegevers maken het mogelijk dat Babel Zaans architectuurplatform ieder jaar enkele duizenden belangstellenden kan informeren over architectuur, stedelijke ontwikkeling en de inrichting van het landschap en de openbare ruimte in en om de Zaanstreek. Dit keer stelde sponsor architectenbureau Heren 5 architecten zich voor op een voor hen bijzondere locatie.

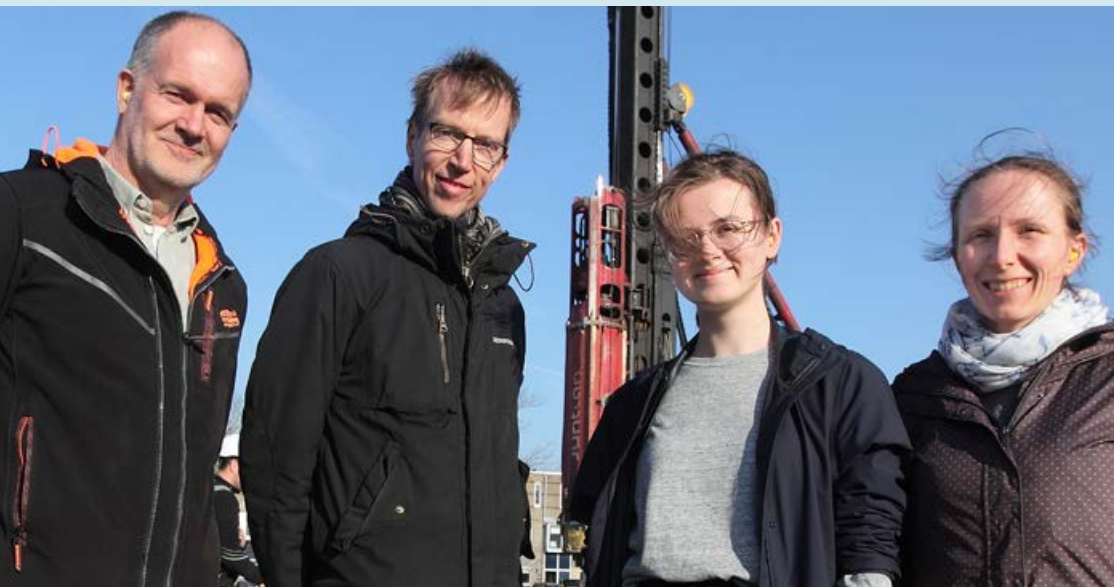
HEREN 5 ARCHITECTEN

Architectenbureau Heren 5 is verantwoordelijk voor het ontwerp van tal van spraakmakende woningen en woongebouwen in de Zaanstreek. Onlangs is de bouw gestart van het duurzame woongebied De Bannehoven in Rooswijk-Zaandijk.

Heren 5 wil wijken mooier, beter en gezonder maken. Tegelijkertijd streven ze een leefomgeving na die ook vraagstukken rond mobiliteit, demografie, inclusiviteit, energiebesparing en klimaatverandering oplost. In de Zaanstreek zijn zij telkens op zoek naar typisch Zaanse oplossingen. Zo zijn eerder het Vissershov, de Luikse Hoven en de Zaanse Strip door hen ontworpen.

Deze bijdrage is te lezen op onze website.

Foto: Henk Dijkman

DYNAMIS

KRK

makelaars
taxateurs
hypotheek
verzekeringen

Mooitehuur.nl

BABEL CINEMA: THE COMPETITION

In Filmtheater De Fabriek in Zaandam vond er weer een editie plaats van Babel Cinema. Op het programma stond The Competition van regisseur Angel Borrego Cubero. Deze documentaire bood een ontluisterend kijkje in de keuken van de 'starchitect'.

The Competition is de eerste film die de gespannen ontwikkelingen documenteert die kenmerkend zijn voor architectuurwedstrijden. Een documentaire geconstrueerd als een bijna ongemakkelijk maar intens fascinerend verslag van

hoe enkele van de beste architecten ter wereld, ontwerprijzen zoals Jean Nouvel of Frank Gehry, zwoegen, worstelen en toewerken naar een gunstige positie om de concurrentie te verslaan. Dit is de eerste wedstrijd die in ondraaglijk rauwe details wordt gedocumenteerd.

Na de film ging Wendy van Wilgenburg (programmamaker Babel) in gesprek met Neelu Boparai (Boparai Associates Architecten) en Merijn de Jong (Heren 5 Architecten) over hun ervaringen met ontwerpcompetities.

BABEL CINEMA: THE SPIRIT IN ARCHITECTURE: JOHN LAUTNER

Een unieke, eenmalige, vertoning van 'The Spirit in Architecture: John Lautner' in samenwerking met Filmtheater De Fabriek. Na de film volgde een gesprek met de auteurs van het boek 'Lautner A-Z', Jan-Richard Kikkert en Tycho Saariste, twee Nederlandse architecten die al het werk van Lautner in beeld hebben gebracht en hier prachtig over kunnen vertellen.

The Spirit in Architecture, een film van Bette Jane Cohen, geeft een volledig beeld van het werk van de Amerikaanse architect John Lautner (1911-1994) met

beelden van zijn stage bij Frank Lloyd Wright, documentatie van al zijn bijzondere gebouwen, interviews met historici, critici, opdrachtgevers en collega's en uniek beeldmateriaal van Lautner zelf.

Lautners oeuvre omvat ruim een halve eeuw. Hij realiseerde 144 ontwerpen, waarvan er nu nog 103 bestaan. De meeste ervan bevinden zich in en rondom Los Angeles, maar hij maakte ook ontwerpen in Alaska en op Hawaï. Jan-Richard Kikkert en Tycho Saariste hebben alle nog bestaande gebouwen gelokaliseerd, bezocht en beschreven. Het is een odyssee, het verhaal van twee architecten met een missie. Dit begon met het vinden van de juiste adressen via Google Earth en eindigde met het bestuderen van stoffige tekenrollen bij huiseigenaren op zolder. Na afloop van de film vertelden Jan-Richard Kikkert en Tycho Saariste over hun avontuur en ontmoetingen met bijzondere huiseigenaren, zoals Priscilla Presley, de trotse eigenaar van het prachtige Gootgeld House in Beverly Hills.

CULTUURMENU: **SPEURTOCHT IN EN ROND HET VERKADECOMPLEX IN ZAANDAM**

Het Cultuurmenu in de Zaanstreek is een belangrijk onderdeel van de culturele infrastructuur in het basisonderwijs. Hierdoor komt ieder kind in de Zaanstreek in aanraking met een breed en kwalitatief hoogwaardig palet aan kunst, cultuur en erfgoed. Allemaal op inspirerende locaties buiten de school.

Babel doet sinds 2015 mee aan het Zaans Cultuurmenu. Voor een aanbod over architectuur en stedenbouw ontwikkelde Babel 'In Zaanstad staat een huis!'. Een rondleiding met opdrachten voor leerlingen van groep 7 en 8 en een instructie voor leerkrachten. Na meerdere edities werd een nieuw programma ontwikkeld. Een speurtocht in en om het voormalige Verkadecomplex met aansluitend een praktijkopdracht.

Vanwege Covid-19 werd het programma in 2021 stilgelegd en werden de scholen noodgedwongen afgezegd. Dit jaar was er een enkele school die alsnog de speurtocht met de daarbij behorende praktijkopdracht wilde inhalen.

Foto's: Nicolette Zwart.

17 MEI

'AFTRAP VAN 100 JAAR ZAA NSTAD' IN DE STOOMHAL IN WORMER

In 2024 bestaat Gemeente Zaanstad vijftig jaar. Dit is aanleiding voor Babel om de komende twee jaar een reeks activiteiten te organiseren over het thema '100 jaar Zaanstad (1974-2074): verleden, heden, toekomst', waarmee vijftig jaar achteruit én vooruit wordt gekeken. Op 17 mei was de aftrap in de Stoomhal in Wormer, met een tweeluik over het ontstaan en de toekomst van Zaanstad.

Na uitgebreid archiefonderzoek voor het boek *Geschiedenis van de Zaanstreek* kwam historicus Hans Luiten tot verrassende conclusies waarom de fusie van 7 verschillende gemeentes - Assendelft, Krommenie, Wormerveer, Westzaan, Zaandijk, Koog aan de Zaan en Zaandam - er uiteindelijk toch kwam.

Hij hield een stevig betoog over Wibaut en Ter Laan, over industrie en 'amovering' van dorpen, over milieuzorgen en grote Zaanse ambities.

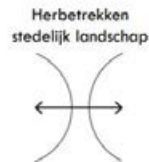
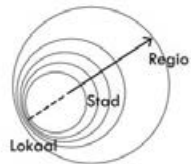
Stedenbouwkundige Robert ten Elsen introduceerde de mogelijke thema's voor Zaanstad in 2074, onder het motto 'Ons verlangen naar de toekomst'. Welke grote uitdagingen en kansen komen op ons af als we de blik richten op het mogelijke Zaanstad en onze omgeving in 2074? Welke afslagen in de planontwikkeling moeten worden voorbereid om over 50 jaar een aantrekkelijke en leefbare Zaanstreek te hebben?

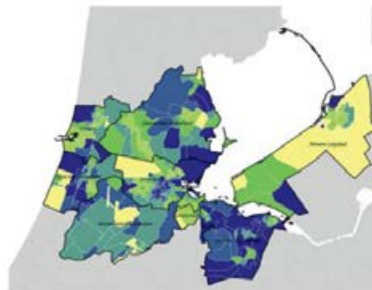
Na de presentaties in de Stoomhal werd het publiek gevraagd thema's te noemen die Babel zou moeten agenderen over de toekomst van Zaanstad. Deze bijeenkomst werd gemoderd door Bert Pots.

[Bekijk hier de uitzending.](#)

Opgaven aan elkaar koppelen, nieuwe coalities en dwarsverbanden

Krachten bundelen: ontstaan Zaanstad in 1974

Veranderende woningmarkt in de MRA

Uniek veenweidegebied Zaanstreek in Nederland

ONS VERLANGEN NAAR DE TOEKOMST

TERUGKIJKEN EN VOORUITDENKEN
VOOR EEN NIEUW PERSPECTIEF OP DE TOEKOMST
Babel | Robert ten Elsen | De Stoomhal | 17 mei 2022

Make no little plans. They have no magic to stir men's blood and probably themselves will not be realized. Make big plans; aim high in hope and work, remembering that a noble, logical diagram once recorded will never die, but long after we are gone will be a living thing, asserting itself with ever-growing insistency. Remember that our sons and grandsons are going to do things that would stagger us. Let your watchword be order and your beacon beauty. Think big.

— Daniel Burnham, Chicago architect (1864-1912)

18 JUNI

KNUTSEL JE EIGEN (T)HUIS OP DE DAG VAN DE ARCHITECTUUR

Op de landelijke Dag van de Architectuur op organiseerde Babel in CBS Kleurenpracht in Zaandam een activiteit voor kinderen van 6 tot en met 12 jaar. Het thema was 'T-Huis'.

Met hulp van vrijwilligers, waaronder architecten Sarah Essbai, Merijn de Jong, Sjoerd Soeters en Eva Stache, bedachten en bouwden kinderen een huis waarin ze zich thuis kunnen voelen. Groot, klein, op wielen of op het water, dat bepaalden de bouwers zelf.

Er waren twee groepen: om 12:00 uur en om 15:00 uur. Rond 17:00 uur kwam de voormalige wethouder van Wonen van gemeente Zaanstad, Songül Mutluer, nu lid van de Tweede Kamer, de prijzen uitreiken.

Deze activiteit was onderdeel van het programma van de Dag van de Architectuur 2022 en werd georganiseerd in samenwerking met HEMLAB, Parteon en AM.

Voel je thuis bij
parteon

GESLAAGD A TOT Z-DEBAT IN MAAKGEMEENSCHAP DE HOOP

De fysieke omgeving tussen Amsterdam-Noord en Zaandam-Zuid zal in de nabije toekomst grondig veranderen. Het verbinden van beide steden is niet alleen een belangrijke ruimtelijke opgave, maar vooral een opgave om de 'karakters' of zelfs de 'zielen' te verbinden. De verbinding tussen Amsterdam en Zaandam was daarom het centrale thema van deze tweede editie van het A tot Z-debat in Maakgemeenschap De Hoop.

Leontine de Koning, voorzitter van de Programmaraad van Babel, modereerde het programma en informeerde de geïnteresseerde aanwezigen over het verloop van de avond. Deze startte met een levendige verhalenmarkt. Een vijftal sprekers was uitgenodigd om te vertellen waarom zij dit gebied waarderen.

Bas Kinsbergen (Stichting bij BIND) informeerde de toehoorders over de huiskamer van BIND, gevestigd in een oud transformatorhuisje op het Hembrugterrein, ook een oude en verlaten plek in Zaandam waar vele ontwikkelingen plaatsvinden.

Cyril Stom (Maakgemeenschap De Hoop) vertelde over zijn passie voor creatieve vrijplaatsen en vertelde waarom hij nu mede-ontwikkelaar is van zulke locaties.

Camiel du Saar (architect) heeft zijn architectenbureau in de Achtersluispolder en vertelde over zijn werk en waarom hij juist in dit gebied is neergestreken.

Het bedrijf Benecke van Walter Benecke is gespecialiseerd in watergerelateerde bouwwerkzaamheden en Walter vertelde waarom hij zijn bedrijf juist op deze locatie heeft gehuisvest.

Martijn Beenen (voorzitter van de bewonersvereniging Zijkanaal H) hield een pleidooi over wonen in zo'n bijzonder gebied als de Achtersluispolder.

Jeroen Atteveld (Heren 5 architecten) en Richard Koek (Rijnbott) gaven beiden een boeiende presentatie over de mogelijkheden die er zijn in de transformatie van een gebied als de Achtersluispolder.

Nadat vele vragen waren beantwoord ontstond er een geanimeerde publieksdiscussie en kon er teruggekeken worden op een geslaagde bijeenkomst.

13 OKTOBER

ZAANSE OMGEVINGSVISIE: HOE ZIET ZAASTAD ER IN DE TOEKOMST UIT?

Zaanstad groeit. Steeds meer mensen wonen en werken in Zaanstad. Maar de ruimte binnen de stadsgrenzen is beperkt. Hoe gaan we daarmee om? Hoe zorgen we voor economische groei die bijdraagt aan een klimaatneutrale stad? Hoe richten we de openbare ruimte zo in dat deze uitnodigt tot bewegen en bijdraagt aan de gezondheid van mensen? En hoe realiseren we 20.000 nieuwe woningen én behouden we het unieke karakter van de Zaanstreek? De Zaanse Omgevingsvisie moet hier een antwoord op geven. En waar willen we in Zaanstad naar toe en hoe betrekken we burgers actief bij het opstellen van de nieuwe Omgevingsvisie?

Tijdens ons evenement op 13 oktober ging het hierover in een volle zaal in Cultureel Centrum Bullekerk in Zaandam. Leontine de Koning, moderator en voorzitter van de Programmaraad van Babel, ging in gesprek met Mathias Lehner, medeopsteller van de nieuwe Zaanse Omgevingsvisie. Vervolgens waren er presentaties van Paul de Ruijter, strateeg en specialist in scenario-denken, en van socioloog en stadsmaker en publicist Frans Soeterbroek. Daarna kon de zaal zich roeren, waarna de stadsdichters Reinier Fosch en Lisa van Tongeren hun live gemaakte gedicht ten gehore brachten.

► *Bekijk de inhoudelijke samenvatting op ons YouTube-kanaal als je meer wilt weten over de plannen, het belang van denken in scenario's, maatschappelijke veerkracht en een poëtische reflectie van de Zaanse stadsdichters.*

TERUGBLIK EXCURSIE 'DUURZAAM BOUWEN, THEMA HOUT'

De excursie 'Duurzaam bouwen, thema hout' bood een unieke gelegenheid om te netwerken en inspiratie op te doen voor professionals en studenten die geïnteresseerd zijn in of actief zijn met duurzaam bouwen.

Op het programma stond een bezoek aan de fabriek van **Wikkelhouse** in Amsterdam-Noord. Een Wickelhouse bestaat uit segmenten van 1,2 meter die eenvoudig aan- en afgekoppeld kunnen worden en is uitsluitend gemaakt van duurzame materialen. Een segment weegt ongeveer 600 kilo en kan daarom overal zonder fundering geplaatst worden. Karton geeft het huis een uitzonderlijke constructieve kracht. Meer dan 60% van het wikkelhuis is gemaakt van hout (karton is gemaakt van hout) en verder van hernieuwde materialen.

Het tweede project was het 45 meter hoge woon-werkgebouw **Stories** in Amsterdam-Noord, een uitgesproken ontwerp met een houten constructie als ruggengraat. Stories is circulair gebouwd en groen begeveld. Stories is ontwikkeld door een zelfbouwteam, ofwel via Collectief Particulier Opdrachtgeverschap (CPO). Alle partijen en de toekomstige bewoners zijn continu bij het proces betrokken geweest zodat iedereen zijn wensen maximaal kon verwezenlijken.

Ook bezochten we prijswinnende **HAUT**, een woontoren in het Amstelkwartier gebouwd met hout als voornaamste bouw materiaal, geïnspireerd op internationale voorbeelden. HAUT is het hoogste hybride houten gebouw van Nederland, en met een hoogte van 73 meter en 21 verdiepingen een van de hoogste houten gebouwen ter wereld. HAUT is een baanbrekend project, dat met een vernieuwende houten hoogbouwconstructie en energie-opwekkende gevels laat zien dat het bouwen met hout de toekomst heeft.

Het laatste project was een **CPO houtbouwwooncomplex** in aanbouw. Een rain-proof, duurzaam en gasloos woongebouw in een nieuwe natuurinclusieve wijk op het Centumeiland (IJburg) in Amsterdam. Hier was goed te zien hoe er met hout gebouwd wordt.

De groep van zo'n 40 enthousiaste deelnemers bestond uit aankomende, actieve en post-actieve professionals en was lovend over de dag, met een enkele aanbeveling voor een volgend evenement.

» [Klik hier voor een impressie van de dag en de reacties van enkele deelnemers.](#)

GEBOUWDE ICONEN BASIS VOOR LEVENDIG GESPREK OVER ZANSE CULTUUR

Onze activiteiten gaan vaak over de identiteit en kwaliteit van gebouwen, plekken of gebieden. Dat is echter maar één kant van de medaille. Waardoor voelen bewoners en gebruikers zich echt verbonden met een stad of streek? Verhalen, belevenissen en herinneringen geven dikwijls veel meer duiding en inkleuring. Deze avond in Het Motorblok in Broedplaats De Hellema stond dan ook in het teken van beleving, persoonlijke beelden, belevenissen, verhalen en herinneringen.

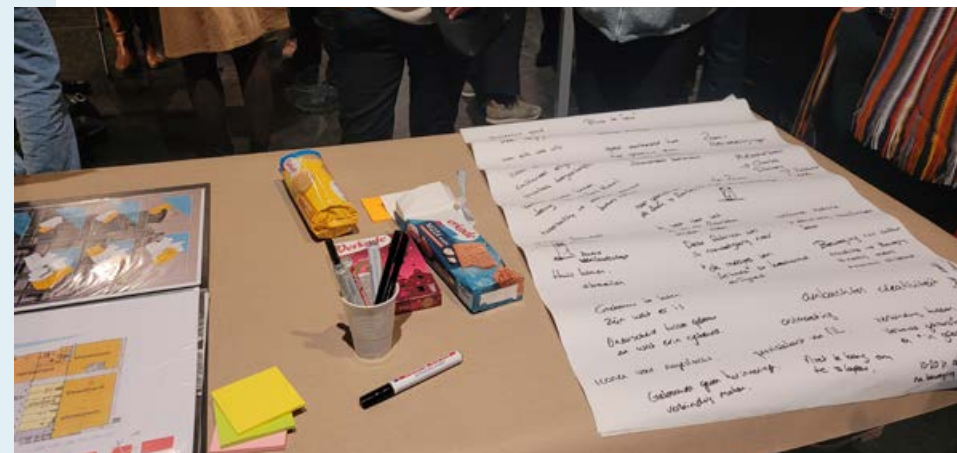
Aan de hand van vijf iconische Zaanse gebouwen gingen de aanwezigen met elkaar in gesprek over de rol en het behoud van cultuur in de Zaanstreek. Aan bod kwam de bekende gerenoveerde Verkadefabriek, maar ook de voor een buitenstaander niet meteen herkenbare locaties als De Groote Weiver, A8erNa (onder het viaduct in Koog), wijk 't Kalf en het TRIAS-college waren als icoon bestempeld. De deelnemers benoemden ook zelf een icoon: het Hembrugterrein. Deze vond men

staan voor de maakcultuur. Iedereen kon hierover van gedachten wisselen en de belangrijkste bevindingen met stiften en post-its op grote vellen papier vastleggen.

De gesprekken aan de tafels eindigden niet met een eenduidige conclusie. Dit was ook niet de bedoeling. Het evenement was onderdeel van het programma over 100 jaar Zaanstad, met als doel ideeën op te doen, om zo te proberen, met die ideeën, de toekomst vorm te geven.

Architect Nanine Carree (Carree Architecten en lid van de Programmaraad van Babel) begeleidde de avond. Gespreksleider was Bas Husslage, cultureel ondernemer, tekstschrijver, aanjager van maatschappelijke en culturele projecten én voormalig stadsdichter van Zaanstad.

» Een impressie van deze avond is te zien op ons YouTube-kanaal.

PODCASTREEKS (N)OOIT GEBOUWD ZAANSTAD

In 2024 bestaat gemeente Zaanstad vijftig jaar. Babel kijkt de komende twee jaar 50 jaar voor- en achteruit. In deze podcastreeks spraken we over indrukwekkende bouwplannen die (n)ooit zijn gerealiseerd. Maar we stelden ons ook de vraag hoe Zaanstad zich de komende vijftig jaar zal ontwikkelen.

Foto: Wendy van Wilgenburg

WONEN IN HET GUISELD

In de eerste aflevering van de podcastreeks (N)ooit gebouwd Zaanstad sprak Bert Pots met gepensioneerd stedenbouwkundige Hans Staller en oud-milieuactivist Piet Oudega over het Guisveld. In de jaren zestig van de vorige eeuw was er een ambitieus plan om in de Zaanstreek een stad voor 250.000 inwoners te maken. Daarvoor zou onder andere het Guisveld worden bebouwd. Dat voorstel verdween na veel strijd in de prullenbak. Vandaag de dag telt Zaanstad slechts 159.000 inwoners en is het Guisveld een beschermd natuurgebied.

[Klik hier voor meer informatie en het beluisteren van de podcast.](#)

HET ZAAANTHEATER

De tweede aflevering ging over het Zaantheater. Terwijl het bouwen van theaters in de rest van Nederland een internationale zaak is geworden, was de ontwikkeling van het Zaantheater in de jaren negentig een authentiek Zaanse aangelegenheid. Ontworpen door Zaanse architecten en gebouwd door Zaanse aannemers. Het theater aan de Zaan werd wereldberoemd in Nederland. Wendy van Wilgenburg sprak met architecten Paul Carree en Jan Zijlstra. Zij vertelden hoe ze samen met de in 2003 overleden architect Wim Wester het ontwerp en de bouw hebben beleefd en over alle details die dit gebouw bijzonder maken.

[Klik hier voor meer informatie en het beluisteren van de podcast.](#)

Foto: Zaantheater schets grote zaal.
Bron: Carree Architecten

HET CULTUURCLUSTER

De derde aflevering ging over het Cultuurcluster. Het Cultuurcluster zou het nieuwste architectonische monument van de Zaanstreek worden. Met een toplocatie in hartje Zaandam en een ontwerp van het gerenommeerde Rotterdamse architectuurbureau MVRDV, werd alles geplaveid om het project de kers op de taart te maken van **Inverdan**, (een stedenbouwkundig herontwikkelingsprogramma voor het centrum van Zaandam). Maar de realisatie verliep niet zoals verwacht. Het Cultuurcluster veranderde in een emotionele achtbaan voor Zaanse kanters en werd uiteindelijk niet gebouwd. In de derde aflevering van (N)ooit-gebouwd Zaanstad ging Wendy van Wilgenburg in gesprek met Marga Rosier, directeur van de Zaanse bibliotheek, en Klaas Hofman, hoofd van het ontwerpteam van MVRDV, over de opkomst en ondergang van een nooit gebouwd Zaanse icoon.

[Klik hier voor meer informatie en het beluisteren van de uitzending.](#)

Foto: Rendering gevel Cultuurcluster en straatbeeld. Bron: MVRDV

JAAP SCHIPPER

In deze aflevering brengen we een eerbetoon aan de Zaanse architect Jaap Schipper (1915-2010). Jaap Schipper heeft een allesbepalende rol gespeeld in de oprichting en bouw van de Zaanse Schans. Door zijn inzet is de Zaanse houtbouw zichtbaar gebleven en vandaag de dag een internationale trekpleister voor toeristen. Aan de hand van een drietal interviews vormt zich een beeld van deze veelzijdige architect die zo waardevol is geweest voor de Zaanstreek. Piet van Nugteren, Jan Piet Bloem en Jan Zijlstra delen persoonlijke herinneringen met interviewer Hans Luiten.

[Klik hier voor meer informatie en het beluisteren van de podcast.](#)

Foto: Jaap Schipper op de Zaanse Schans.
Bron: Henk van de Leur, Gemeentearchief Zaanstad.

(N)ooit gebouwd Zaanstad is een podcastreeks van Babel Zaanse architectuurplatform. Interviews en samenstelling: Bert Pots en Wendy van Wilgenburg. Research en redactie: Sarah Essbai en Nik Berkouwer. De muziek die in deze podcastreeks werd gebruikt is gemaakt door Jonesbrt.

14 DECEMBER

JAAP SCHIPPERLEZING TEVENS VRIENDENDAG

In 2019 ontving Babel Zaanse architectuurplatform een legaat van de erven Jaap Schipper, om het goede werk voort te zetten. Dit legaat stelt Babel in staat om de actualiteit rondom houtbouw te agenderen met de jaarlijkse Jaap Schipperlezing. Hiervoor worden aansprekende sprekers uitgenodigd die de brug slaan tussen de klassieke houtbouw naar de moderne toepassingen.

Jaap Schipper op de Zaanse Schans. Foto: Henk van de Leur / Gemeentearchief Zaanstad.

DE EERSTE JAAP SCHIPPERLEZING OVER DE HOUTBOUW REVOLUTIE

Met de Jaap Schipperlezing brengen we een eerbetoon aan de Zaanse architect Jaap Schipper (1915-2010). Jaap Schipper heeft een allesbepalende rol gespeeld in de oprichting en bouw van de Zaanse Schans. Door zijn inzet is de Zaanse houtbouw zichtbaar gebleven en vandaag de dag een internationale trekpleister voor toeristen.

In Cultureel Centrum Bullekerk bekeken de ruim 100 aanwezigen de korte **documentaire 'Herinneringen aan Jaap Schipper'**. Aan de hand van een drietal interviews en historisch beeldmateriaal vormt zich in de documentaire van Wendy van

Wilgenburg een beeld van deze veelzijdige architect die zo waardevol is geweest voor de Zaanstreek. In de documentaire delen Piet van Nugteren, Jan Piet Bloem en Jan Zijlstra persoonlijke herinneringen met interviewer Hans Luiten.

Na de documentaire werd de eerste Jaap Schipperlezing uitgesproken door Pablo van der Lugt (specialist in *biobased* bouwen) en Atto Harsta (transitiestrateg Building Balance). Beiden zijn experts op het gebied van bouwinnovatie en auteurs van de internationale bestseller *De Houtbouw Revolutie*. Zij praatte ons bij over de

laatste ontwikkelingen op het gebied van houtproducten en duurzame houtbouw, met name op het gebied van 'mass timber', waarmee hout definitief op de kaart staat als duurzame en natuurlijke vervanger van bouwmaterialen als beton en staal. Maarten Willems (voorzitter PEFC Nederland en directeur-bestuurder van Stichting Bos en Hout Support) gaf een toelichting over duurzaam bosbeheer.

» Een impressie van de lezing.

ORGANISATIE

LEDEN PROGRAMMARAAD

- Leontine de Koning
voorzitter Programmaraad
- Nik Berkouwer
communicatieadviseur
- Nanine Carree
architect en partner bij Carree Architecten
- Robert ten Elsen
stedenbouwkundige bij BURA urbanism
- Sarah Essbai
architect
- Merijn de Jong
architect en partner bij Heren 5 architecten
- Piet Keijzer
voorzitter Babel
- Monique Kwaak
manager Vastgoed bij Parteon
- Robert Leferink
adviseur vastgoed en ontwikkeling
- Piet Oudega
voormalig wethouder Gemeente Zaanstad
- Bert Pots
gespreksleider en journalist
- Wendy van Wilgenburg
programmamaker en documentairemaker
- Marieke Ros
voormalig beleidsadviseur Gemeente Zaanstad
- Guido Ruiten
gevelregisseur en 'steenfenomeen'
- Hans Staller
voormalig strategisch beleidsadviseur
- Co Vrouwe
adviseur vastgoed en ontwikkeling
- Nicolette Zwart
secretaris

BESTUUR

- Voorzitter: Piet Keijzer
zelfstandig gevestigd adviseur
- Secretaris: Louise Verra
fulltime vrijwilligster
- Penningmeester: Albert Groothuizen
zelfstandige in projectmanagement
- Leontine de Koning
strategisch adviseur, procesbegeleider en moderator, directeur Aurumlink
- Co Vrouwe
adviseur vastgoed en ontwikkeling
- Guido Voss
advocaat

COMITÉ VAN AANBEVELING

- Allard Jolles
hoofd sectie Nieuwbouw en Transformatie bij het Rijksvastgoedbedrijf
- Jan Overtoom
regiomanager Randstad-Noord bij Bouwend Nederland
- Sjoerd Soeters
architect en voormalig supervisor Inverdan
- Dennis Straat
voormalig wethouder Gemeente Zaanstad
- Peter Tange
voormalig burgemeester Wormerland
- Cees Tip
directeur-bestuurder woningcorporatie Intermaris

COLOFON

TEKSTEN

Diverse Babel Zaans architectuurplatform

COVERFOTO/FOTOGRAFIE

Nicolette Zwart, Cees Hartman, Henk Dijkman, Wendy van Wilgenburg, Ruth Pos, Robert ten Elsen, Piet Keijzer, Anouk Reintjens, Hans Staller, Leontine de Koning, Merijn de Jong

REDACTIE, EINDREDACTIE EN VORMGEVING

Nicolette Zwart, Nik Berkouwer, Bee Creative Studio

HOOFDSPONSORS/PROJECTSPONSORS/SUBSIDIE

- AM Gebiedsontwikkeling
- BPD Ontwikkeling BV
- Gemeente Zaanstad

SPONSORS

- Aannemingsbedrijf Sturm BV, Zaandam
- Albert Groothuizen projectmanagement BV, Zaandijk
- BOA bouwkundig ontwerp en advies BV, Assendelft
- Bouwers van Braam-Minnesma BV, Wormerveer
- Bouwbedrijf Nieuwe Maten, Wormerveer
- Business Center De Bedrijvige Bij, Zaandam
- Carree Architecten BNA, Zaandam
- Common Affairs, Amsterdam
- Duijn Bloem Voss Advocaten, Zaandam
- HenNK architectuur en interieurarchitectuur, Zaandam
- Ingenieursbureau List, Zaandam
- Jansens & Dieperink, Zaandam
- J.H. Bakker bouwprojecten BV, Zaandam
- Kuijs Reinder Kakes Makelaars, Zaandam
- SBB Ontwikkelen en Bouwen, Beverwijk
- Timmerfabriek Visser, Zaandam
- De Vastgoedontwikkelaar BV, Zaandam
- VEKA Zaan BV, Zaandam
- VOF Kantoren Zaanstad, Wormerveer

VRIENDEN

Babel werd in 2022 financieel gesteund door 50 particuliere vrienden.

Dit jaar waren er ruim meer dan 500 aanwezigen bij alle fysieke evenementen en een veelvoud ervan aan bezoekers op onze digitale platforms.

Onze activiteiten zijn, veelal kosteloos en met veel tijd en inzet, mede mogelijk gemaakt door de financiële steun van onze subsidiegevers, sponsoren en de vele 'Vrienden van Babel'. Onze dank gaat ook uit naar de medewerkers van al door bezochte locaties en het belangstellende publiek. Wij hebben in dit jaarbericht ons uiterste best gedaan om alle betrokkenen die op enigerlei andere wijze Babel hebben ondersteund zo zorgvuldig mogelijk bij de activiteiten te vermelden. Ieders inzet voor alle vormen van bijdrages is uiterst gewaardeerd.

© 2023 Uitgave Babel Zaans
architectuurplatform,
Musical 23, 1507 TS Zaandam
T: 075 670 58 05
W: www.stichting-babel.nl
E: info@stichting-babel.nl

De activiteiten van Babel Zaans
architectuurplatform zijn mede
mogelijk gemaakt door een subsidie
van Gemeente Zaanstad.